

Lustracje Archiwum Akt Nowych w archiwum Głównej Kwatery Związku Harcerstwa Polskiego ze zbiorów Muzeum Harcerstwa

Termin „lustracja” posiada wiele znaczeń. W swojej pierwotnej formie pochodzi od łacińskiego określenia „lustrum”, co oznaczało obrzęd kultowego oczyszczenia. W średniowieczu postrzegana była, jako wizytacja, natomiast w dawnej Polsce lustracja rozumiana była, jako kontrola stanu majątkowego i dochodowości królewskich ziem, w celu zwiększenia dochodów państwa. Najbardziej jednak popularne i znane nam ówczesne znaczenie wiązało się z procesem sprawdzania osób, czy miały powiązania z komunistycznym aparatem bezpieczeństwa¹. Użyte w tytule artykułu lustracje będą odnosić się natomiast do kontroli przeprowadzanych przez Archiwum Akt Nowych w archiwum Głównej Kwatery ZHP w latach 1968-1983. Takie nazewnictwo nadzoru archiwum państwowego nad archiwum GK ZHP było powszechnie używane wówczas w ZHP. Archiwum, o którym mowa w omawianym okresie mieściło się w Warszawie na ul. Konopnickiej 6. Była i nadal jest to siedziba władz centralnych Związku Harcerstwa Polskiego. Jego początki sięgają co najmniej lat 30. XX wieku. Wtedy to powołano do życia Centralne Archiwum Harcerskie, które w kolejnych latach doświadczało wielu przeobrażeń². Podstawowym źródłem wykorzystanym do napisania tego tekstu są protokoły czy pisma powizytacyjne przechowywane w zbiorach Muzeum Harcerstwa. Oddzielną kwestią, ale ściśle ze sobą powiązaną z tematem, którą należałoby także omówić to lustracje archiwów jednostek terenowych, jakimi są chorągwie przez przedstawicieli archiwum GK ZHP mające miejsce wewnątrz organizacji. Do takiego stwierdzenia przyczynia się fakt dobrze zachowanego materiału źródłowego znajdującego się w zbiorach Muzeum Harcerstwa. Stanowiąc to powinno jednak podstawę do stworzenia oddzielnego tekstu. W celu uniknięcia powtórzeń treści zawartych zarówno w pismach jak i protokołach uwypuklone zostaną

¹ M. Krotoszyński, *Lustracja w Polsce w świetle modeli sprawiedliwości okresu tranzycji*, Warszawa 2014, s. 34.

² R. Openkowski, *Archiwa Związku Harcerstwa Polskiego [w:] Oblicza archiwów i współczesne wyzwania archiwistyki. Studia archiwistyczne pod red. P. A. Czyża, D. Magiera*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2019, s. 176-179.

w artykule tylko te informacje, które wnoszą coś nowego do omawianej w dalszej części problematyki.

Zgodnie z dekretem z dnia 29 marca 1951³ oraz rozporządzeniem Rady Ministrów z 19 lutego 1957 roku⁴ m.in. archiwa organizacji społecznych, jakim jest Związek Harcerstwa Polskiego zostały poddane nadzorowi archiwów państwowych. W myśl tych przepisów archiwum ZHP zobowiązane było do ich przestrzegania oraz poddawane były okresowym lustracjom. W zbiorach Muzeum Harcerstwa w Warszawie odnaleźć można jednostkę archiwalną⁵, w której znajduje się kilka protokołów wizytacyjnych składnicy akt oraz pism powizytacyjnych mówiących o przeprowadzanych kontrolach archiwum Głównej Kwatery ZHP przez Archiwum Akt Nowych w Warszawie. W analizowanych dokumentach rzuca się w oczy pewna praktyka stosowana przez pracowników AAN, która z dzisiejszego punktu widzenia może budzić pewne wątpliwości i wprowadzać nas w błąd. Chodzi mianowicie o używanie na przemian określeń składnica akt oraz archiwum zakładowe w odniesieniu do archiwum GK ZHP⁶. Nic bardziej mylnego. W omawianym okresie używanie tych nazw było tożsame⁷. Dzisiaj wiemy, że jest inaczej, a najważniejszą różnicą jest to, że archiwum zakładowe jest tworzone w instytucji, która wytwarza m.in. dokumenty z kat. A, w przeciwieństwie do składnicy akt, która ich nie wytwarza⁸. Biorąc pod uwagę daty samych lustracji nie były one przeprowadzane systematycznie z zachowaniem równego odstępu czasu. W mojej ocenie wpływ na częstsze lustracje miała ważność zaleceń pokontrolnych i ich weryfikacja dla oceny prawidłowego funkcjonowania archiwum⁹. Sam protokół to typowy wzór protokołu używanego przez archiwa państwowe do kontroli archiwów zakładowych. Składał się z 8 części: 1. Informacja o zakładzie pracy; 2. Informacje wstępne (system i inst. kancel., wykaz akt, instrukcja o składnicy, wewn. kontrola składnicy oraz kontrola ze strony władz nadrzędnych, jakie komórki org. prowadzą oddzielne składnice, czy jest oddzielna składnica dokumentacji technicznej); 3. Zasób aktowy (akta obce,

³ Dz. U. 1951 nr 19, poz. 149. Dekret o archiwach państwowych.

⁴ Dz. U. 1957 nr 12, poz. 66. Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie państwowego zasobu archiwalnego.

⁵ Muzeum Harcerstwa (dalej: MH), sygn. IC/arch/13, Wizytacje przez AAN, brak paginacji.

⁶ MH, op. cit., Protokół wizytacji składnicy akt przeprowadzonej w dniu 3 marca 1971 roku, w którym wskazuje się kierownika archiwum zakładowego w osobie Bożeny Cabałowej aniżeli kierownika składnicy akt, brak paginacji.

⁷ Polski Słownik Archiwalny pod red. W. Maciejewskiej, Warszawa 1974, s. 21, gdzie archiwum zakładowe (dawniej składnica akt) to komórka organizacyjna w urzędzie, instytucji, przedsiębiorstwie lub organizacji społecznej zajmująca się (...) przekazywaniem materiałów zasługujących na trwałe przechowywanie do właściwego archiwum.

⁸ K. Strykowski, Organizacja i zadania archiwów zakładowych i składnic akt, [w:] Kancelaria i archiwum zakładowe pod red. Eugeniusza Borodija, Warszawa 2009, str. 105-106.

⁹ Wizytacje Archiwum Akt Nowych odbywały się w następujących terminach: 21.08.1968, 03.03.1971, 12.11.1972, 08.12.1975, 10.01., 17.10. i 03.11.1979, 11.01. i 04.05.1983.

odziedziczone, własne: jakie, ile, daty skrajne, stan uporządkowania i zachowania, kwalifikacja na kategorie); 4. Ewidencja (przejmowanie, udostępnianie, brakowanie, przekazywanie, środki ewidencyjne); 5. Personel składnicy (prowadzący: imię i nazwisko, stale czy dorywczo zatrudniony w składnicy, wykształcenie składnicowe, pomocnicy); 6. Lokal składnicy (położenie, wielkość, oświetlenie, klimatyzacja, zabezpieczenie przed pożarem, kradzieżą i szkodnikami, urządzenie wewnętrzne); 7. Data poprzedniej wizytacji i uwagi o wykonaniu zaleceń powizytacyjnych; 8. Wnioski i zalecenia powizytacyjne oraz życzenia zakładu pracy pod adresem archiwum państwowego. Pisma powizytacyjne nie posiadają natomiast znormalizowanej struktury. Żeby oddać w pełni treść w nich zawartą omówione zostaną wszystkie zgodnie z chronologią ich powstawania.

Pierwsze z nich to pismo powizytacyjne o sygn. 402-86/68, które zawiera informację o przeprowadzonej w dniu 21.08.1968 roku kontroli w zakresie zabezpieczenia i opracowania materiałów archiwalnych w archiwum GK ZHP. W wyniku niej osoby kontrolujące stwierdziły, że władze ZHP nie wykonują obowiązków wynikających z przepisów¹⁰. Elementarnym zaleceniem, które nie zostało zrealizowane było założenie archiwum zakładowego w celu systematycznego przejmowania uporządkowanych i zewidencjonowanych akt z komórek organizacyjnych. Ponadto odnajdujemy tam również wzmiankę, że takowe ponaglenia ze strony AAN nie zostały wcielone w życie także z poprzednich kontroli (protokoły wizytacyjne z dnia 5 czerwca 1963, 14 marca 1964 czy też z 6 stycznia 1965 roku). Na uwagę zasługują jednak fakt i to jest pozytywnie oceniane przez przedstawiciela AAN, że władze ZHP wygospodarowały fundusze na zatrudnienie na etat wykwalifikowanego archiwisty oraz planują zorganizować konferencję archiwalną dla pracowników archiwalnych Komend Chorągwi oraz przedstawicieli Głównej Kwatery. W ramach zaleceń pokontrolnych wyszczególniono kilka punktów, w ramach których obliuguje się wprowadzić z początkiem 1969 roku instrukcję kancelaryjną, archiwalną oraz wykaz akt w GK ZHP, skonsultować z Biurem Prac Naukowych Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych przepisy kancelaryjno-archiwalne dla Komend Chorągwi, utworzyć archiwum zakładowe i przejąć niepotrzebne akta z komórek organizacyjnych, uporządkować akta oraz dokonać podziału na kat. A i B. Ostatnim punktem jest stworzenie w przyszłości mechanizmu, w którym wszelkie akta będą właściwie przekazywane do archiwum zakładowego, a wewnętrzne przepisy kancelaryjno-archiwalne przestrzegane przez wszystkie komórki organizacyjne. Protokół zawiera 2 ponumerowane strony, adresowany był do

¹⁰ Dz. U. 1951 nr 19, poz. 149, op. cit., oraz Dz. U. 1957 nr 12, poz. 66, op. cit., § 9.1.

Naczelnika ZHP Wiktora Kineckiego, a podpisany przez Dyrektora Archiwum Akt Nowych dr Bronisławę Skrzyszewską¹¹.

Kolejny dokument to protokół wizytacji składnicy akt w dniu 3 marca 1971 roku przeprowadzonego przez mgr Danutę Rocką w obecności kierownika archiwum zakładowego mgr Bożeny Cabałowej. W nagłówku znajduje się pieczęć podłużna ZHP. Z informacji umieszczonych w tym protokole dowiadujemy się, że ZHP powstał w 1945 roku, jest stowarzyszeniem wyższej użyteczności publicznej oraz w przeciągu kilkunastu lat uległ kilku reorganizacjom: 1945-1949 – ZHP, 1950-1955 Wydział Harcerski w ZMP, 1956 – Organizacja Harcerska przy ZMP i od 1957 roku ponownie ZHP¹². W punkcie 2 formularza umieszczono informację o tym, że wprowadzono przepisy kancelaryjne i archiwalne od 1970 roku. Zostały natomiast zatwierdzone przez NDAP w lutym 1969 roku. W skład zasobu aktowego wchodziły w tym czasie: akta obce: ZWM „Wici” – 2 tezki, akta własne: z lat [1948], 1957-1969 – ok. 212 mb., w tym 30 mb. akt jednostek podległych GK ZHP. W przypadku stanu uporządkowania czytamy, że część akt jest zewidencjonowana w formie spisów zdawczo-odbiorczych lub inwentarzy kartkowych. W kwestii stanu zachowania zapisano, że jest dobry oraz prawidłowo przebiega kwalifikacja na kategorie od czasu wprowadzenia przepisów kancelaryjno-archiwalnych. Akta z lat wcześniejszych wymagają natomiast częściowej re kwalifikacji. W pozycji dotyczącej ewidencji zapisano, że przejmowanie akt odbywa się nieregularnie, jednakże na podstawie spisów zdawczo-odbiorczych; do udostępniania wykorzystywane są rewersy; ostatnie brakowanie akt miało miejsce 29 stycznia 1971 roku, a wśród środków ewidencyjnych wymieniane są: spisy zdawczo-odbiorcze, inwentarz kartkowy oraz wykaz spisów zdawczo-odbiorczych. W punkcie mówiącym o personelu, wskazywana jest, jako kierownik archiwum mgr Bożena Cabałowa oraz znajduje się wzmianka, że posiada wykształcenie wyższe i zatrudniona jest na cały etat. Najważniejszą kwestią od ostatniej wizytacji była sprawa wyznaczenia lokalu na potrzeby archiwum zakładowego. Z tegoż protokołu dowiadujemy się, że takowy położony jest na parterze, składa się z dwóch pomieszczeń: magazyn o kubaturze 37 m² oraz pokój do pracy o powierzchni 12 m². Znajduje się tam oświetlenie zarówno dzienne jak i elektryczne. Lokal zabezpieczony jest przed ewentualnym pożarem, kradzieżą czy szkodnikami oraz wyposażony jest w regały metalowe, drewniane, termometr i higrometr. Zgodnie z chronologią wizytacji w punkcie 7 formularza jest zapis o ostatniej kontroli z 21 sierpnia

¹¹ MH, op. cit., Pismo powizytacyjne z dnia 6 września 1968 roku, brak paginacji.

¹² MH, op. cit., Protokół wizytacji składnicy akt, brak daty protokołu, brak paginacji.

1968 roku oraz informacje, że wszystkie poprzednie zalecenia zostały wykonane, a nowe zostaną wysłane oddzielnym pismem¹³.

Wyszło ono z AAN z datą 26 maja 1971 roku, posiada sygn. 402-59/71. Dowiadujemy się z niego, kiedy, przez kogo i w czyjej obecności została przeprowadzona kontrola archiwum GK ZHP. AAN stwierdza, że zatrudniona na stanowisku archiwisty mgr Bożena Cabałowa wniosła duży wkład w uporządkowanie podległego jej archiwum, w tym stworzenie inwentarza kartkowego oraz że prowadzi je na bieżąco. Poza tym można z niego się dowiedzieć, że przedstawiciel AAN przeprowadził 22 marca 1971 roku rozmowę z Ryszardem Ratajczykiem – kierownikiem Działu Organizacyjnego w sprawie prac w archiwum GK ZHP oraz w sprawie zasad przesyłania akt z Komend Chorągwi do GK. W wyniku tego ustalono, że materiały te do 1965 r. Główna Kwatera po upływie okresu z wykazu akt powinna przesłać z powrotem do KCh celem uzupełnienia braków w zasobie z wskazaniem daty wysłania w spisach zdawczo-odbiorczych. AAN informuje, że GK nie będzie musiała zwracać się z prośbą o ich wybrakowanie, gdyż akta te winny być wybrakowane, jeśli zajdzie taka potrzeba, jako dalsze egzemplarze w chorągwiach. Protokół jest jednostronny oraz posiada pieczętkę wpływu do GK w dniu 29 maja 1971 roku o numerze 2894 OR. Adresowany jest na Główną Kwaterę ZHP w Warszawie na ul. Konopnickiej 6, a podpisany przez Dyrektora AAN dr Mieczysława Motasa¹⁴.

Następna wizytacja miała miejsce 12 listopada 1972 roku¹⁵. Odnajdujemy tutaj dopisek, że archiwum wchodzi w skład Wydziału Informacji i Dokumentacji. Od ostatniej ilustracji zauważyć można znaczące powiększenie zasobu archiwum. Dochodzą tutaj akta z lat 1911-1970 w ilości około 200 mb, kolekcja dokumentów z lat 1911-1939 oraz 1939-1944. Kolekcje o których mowa zawierają materiały pochodzące przeważnie z darowizn i spuścizn przekazywanych przez jednostki harcerskie lub osoby prywatne oraz opracowania i materiały zebrane przez Komisję Historyczną GK ZHP, a dotyczące ogólnej historii harcerstwa i prac organów centralnych organizacji w latach 1911–1939 oraz 1939-1944. Ponadto wyszczególnia się również sporą ilość akt jednostek podległych i współdziałających¹⁶.

¹³ MH, op. cit., Protokół wizytacji składnicy akt, brak daty protokołu, brak paginacji.

¹⁴ MH, op. cit., Pismo powizytacyjne z dnia 26 maja 1971 roku, brak paginacji.

¹⁵ MH, op. cit., Protokół wizytacji składnicy akt, brak daty protokołu, brak paginacji.

¹⁶ Ibidem, Wymienia się tutaj następujące akta jednostek podległych i współdziałających: Centralna Szkoła Instruktorów Zuchowców w Cieplicach 1958-1963; Biuro Usług Turystycznych 1959-1968; Centralna Składnica Harcerska 1958-1962; Centralny Ośrodek Kształcenia Kadr w Skolimowie 1958-1963; Centralny Harcerski Ośrodek Techniczny 1963-1967, Centralna Szkoła Instruktorów w Warszawie 1967-1968; Rada Przyjaciół Harcerstwa 1958-1973; Ośrodki Wypoczynkowe Głogowska (chodzi zapewne o Głodówkę) 1962-1971, Perkoz 1961-1973; Wydawnictwo Harcerskie „Horyzonty” 1959-1973; Rozgłośnia Harcerska 1960-1973.

Ciekawostką, ale nader istotną jest zapis, że archiwum zbiera informacje o dokumentach, które są przechowywane w innych archiwach czy muzeach. Pojawiają się w tym miejscu także nowe wiadomości dotyczące samego lokalu, a mianowicie to, że ma on większą powierzchnię, bo ok. 80 m² oraz, że okna nie posiadają krat. Pismo z zaleceniami pokontrolnymi w zbiorach MH nie zachowało się.

8 grudnia 1975¹⁷ roku mgr Halina Chrościcka przeprowadza kolejną kontrolę archiwum GK ZHP. Tym razem poza mgr Cabałową uczestniczy w niej także Z-ca Kierownika Ośrodka Biura Informacji i Dokumentacji Maria Zurn. Wskazuje się tutaj, że archiwum nie ma umocowania w strukturze GK, gdyż wpływają do niego akta, którymi powinna zająć się Komisja Historyczna oraz Wydziału Informacji i Dokumentacji. Poza tym na ten czas podlega pod z-cę Naczelnika Blandynę Kuchczyńską oraz jest w pionie programowym. Bardzo skrupulatnie potraktowany został opis zasobu archiwum z wyszczególnieniem metrów bieżących, stanu uporządkowania, pomocach ewidencyjnych oraz ilości jednostek dla każdego z zespołów¹⁸. W punkcie dotyczącym kwestii ewidencji odnajdujemy, że stworzono inwentarz książkowy do akt Naczelnictwa z lat 1944-1950. Znajduje się także zapis o istnieniu księgi udostępnianych akt zarówno w celach służbowych jak i naukowych, w tym podano informację o ilości badaczy, którzy korzystali z zasobu archiwum¹⁹.

Pismo powizytacyjne z ostatniej kontroli z 8 grudnia 1975 roku jest datowane na 29 grudnia 1975 i posiada znak sprawy IV 402-147/75. Adresatem jest pełniąca wówczas obowiązki Z-cy Naczelnika B. Kuchczyńska. AAN bardzo pozytywnie ocenia dotychczasowe prace w funkcjonowaniu archiwum, zwracając szczególną uwagę na opracowanie wspomnianego już inwentarza akt Naczelnictwa ZHP 1944-1948 (tutaj mamy doczynienia z lapsusem, gdyż w protokole wizytacji cezura czasowa to 1944-1950) oraz inwentarza

¹⁷ MH, op. cit., Protokół wizytacji składnicy akt, brak daty protokołu, brak paginacji.

¹⁸ Ibidem, Zasób archiwum składa się z akt z lat 1911-1975. Wielkość wynosi 557,7 mb., w tym 20 mb. kolekcji. Zalicza się do niego: Związek Harcerstwa Polskiego – Naczelnictwo 1944-1950; Akta Wydziału Harcerskiego ZGł Związku Młodzieży Polskiej 1950-1956; Akta Organizacji Harcerskiej Polski Ludowej 1953-1956; Akta Głównej Kwatery ZHP 1956-1975 (zespół otwarty); Akta Naczelnej rady Harcerskiej od 1957 r.; W aktach jednostek podległych i współdziałających dodatkowo wskazywany jest zespół Centrum Wychowania Morskiego w Gdyni 1952-1970. W zespole Kolekcje wyróżnia się także: Zbiór czasopism harcerskich 1911-1975. Ponadto wykazano m.in. pomoce takie jak: Kwerenda zawartości „Wiadomości Urzędowych 1923-1939; Kwerenda zawartości czasopism harcerskich – niezakończona; Kwerenda dotycząca akt znajdujących się w innych archiwach poza ZHP; Słownik biograficzny działaczy harcerskich; Spis harcerzy informujący o okresie i terenie działalności; Informacje dotyczące materiałów związanych z harcerstwem a znajdujących się w jednostkach podległych terenowo tj. chorągwiach.

¹⁹ MH, op. cit., Protokół wizytacji składnicy akt, brak daty protokołu, brak paginacji. Ilość badaczy korzystających z akt archiwum GK ZHP w poszczególnych latach: 1973-7, 1974-12, 1975-12.

„idealnego” materiałów znajdujących się w zasobach różnych archiwów, muzeów czy osób prywatnych. Wskazywane są jednakże 4 zalecenia pokontrolne, wśród których wymienia się: „konieczność posługiwania się przy inwentaryzacji hasłownikiem problemowym wykazu akt ZHP opartym na przykładowym wykazie akt typowych”; przeprowadzanie inwentaryzacji teczek, a nie pojedynczych pism; powiększenie ilości personelu archiwum, ze względu na duży zasób aktowy; wskazanie, że akta Wydziału harcerskiego Z Gł. Związku Młodzieży Polskiej 1950-1956 zgodnie z zasadą przynależności zespołowej należy włączyć do zespołu akt Związku Młodzieży Polskiej. Pismo podpisane zostało przez ówczesnego Dyrektora ANN dr Mieczysława Motasa²⁰.

Kolejnym dokumentem jest notatka z lustracji archiwum GK ZHP z dnia 10 stycznia 1979 roku. Z jej treści wynika, że AAN, jako instytucja sprawująca nadzór stwierdza, że wszelkie prace archiwalne są prowadzone zgodnie z obowiązującymi przepisami, a ponadto niektóre z nich, szczególnie te związane z inwentaryzacją wykraczają poza standardowe obowiązki archiwum zakładowego. Stawia to harcerskie archiwum, jako dobry przykład na tle innych organizacji społecznych w Polsce. W dalszej części czytamy, że zaleca się kontynuację dotychczasowych prac inwentaryzacyjnych oraz działalności informacyjnej. Sugeruje się tutaj, podobnie zresztą jak w latach ubiegłych o zwiększenie ilości pracowników, ażeby prawidłowo przeprowadzić opracowanie akt, które dałyby możliwość ich późniejszego wykorzystywania przez badaczy i historyków. Podkreślany w tym piśmie jest ogromny wkład mgr Bożeny Cabały. Pismo zostało opatrzone podpisem Kierownika Oddziału IV AAN mgr Jerzego Landańskiego²¹. Forma tego pisma ewidentnie nie przypomina poprzednich omawianych pism czy protokołów. Zważywszy na dwukrotnie poruszaną w tekście kwestię braków w personelu można założyć, że zostało wytworzone na prośbę kierownika archiwum zakładowego. Notatka mogłaby być użyta do ewentualnych rozmów z władzami ZHP w sprawie możliwości zwiększenia ilości pracowników w archiwum.

Następny protokół wizytacji²² przeprowadzonej w dniach 17 października oraz 3 listopada 1979 roku pomimo zachowania kolejności punktów nie posiada formy kwestionariusza jak w przypadku poprzednich. Jest to maszynopis. Osobą kontrolującą był na ten czas dr Mściśław Wróblewski. W informacjach wstępnych zapisano, że pomimo wdrożonych w 1969 roku instrukcji kancelaryjno – archiwalnych dla GK jak i KCh, w tym

²⁰ MH, op. cit., Pismo powizytacyjne z dnia 29 grudnia 1975 roku, brak paginacji.

²¹ MH, op. cit., Notatka z lustracji Archiwum GK ZHP z dnia 10.01.1979 roku, brak paginacji.

²² MH, op. cit., Protokół wizytacji składnicy akt, brak daty pisma, brak paginacji.

wykazu akt, przepisów tych nie udało się wprowadzić w życie. W obecnej sytuacji trwają prace nad ich zmianą. Na bieżąco były uzgadniane z pracownikami AAN. W kwestii związanej z zasobem nie ma znaczących zmian, poza dodaniem cezurę czasowej wytworzonych akt przez ZHP od ostatniej wizytacji. Sporo nowych informacji znajduje się natomiast w punkcie 4, czyli w ewidencji. Wyczytać tam możemy, że komórki organizacyjne przekazują akta regularne z wykorzystaniem spisów zdawczo-odbiorczych. Wytworzono ich 60. Dowiadujemy się także, że 357 mb akt zostało wybrakowanych po wcześniejszym uzyskaniu zezwolenia AAN. Na uwagę zasługuje fakt, że znacząco zwiększyło się zainteresowanie korzystaniem z zasobu archiwum, co widać po ilości osób piszących prace magisterskie i doktorskie z zakresu historii ZHP²³. Wspomniano tutaj również, że opracowano 26 000 kart informacyjnych, że lokal archiwum posiada gaśnicę proszkową, centralne ogrzewanie oraz dużo miejsca na dopływy.

Pismo powizytacyjne z poprzedniej kontroli posiada znak II.402-19/80 z dnia 29 stycznia 1980 roku. W podobnym tonie jak wcześniej wyrażana jest wdzięczność za nakład pracy oraz fakt do stworzenia Centrum Informacji do historii ZHP. Wśród zaleceń pokontrolnych wymienia się m.in. przestrzeganie właściwego numerowania spisów zdawczo-odbiorczych, wykonanie zabezpieczenia okien poprzez wstawienie siatek lub krat. Podpisane zostało przez p.o. Dyrektora AAN w osobie dr Bogdana Krolla. Znajduje się tam również pieczęć wpływu z dnia 31 stycznia 1980 roku L.dz. 420 oraz prezenta z wskazaniem druha Andrzeja Ornata – Z – cę Naczelnika²⁴.

Ostatnie wizytacje składnicy akt przed wejściem w życie nowej ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach²⁵, na mocy, której archiwum GK ZHP, jako jedna z organizacji społecznej działającej w Polsce nie będzie podlegała pod nadzór archiwum państwowego, w tym przypadku AAN, miały miejsce 11 stycznia oraz 4 maja 1983 roku. Przeprowadził je z ramienia AAN mgr Adam Jankiewicz. Analizując treści w tym protokole zawarte dowiadujemy się, że w GK działa oddzielne archiwum Komisji Historycznej, w której znajdują się akta przekazane w formie depozytu przez archiwum zakładowe, w ilości 4 mb. Na zasób archiwum w tym czasie składa się 252 mb akt z lat 1911-1981 oraz 25 mb akt personalnych. Te ostatnie przechowywane są w pokoju przyległych do magazynu archiwalnego. Wskazuje się tutaj również, że nie zostały wykonane zalecenia pokontrolne

²³ Ibidem, Ilość badaczy korzystających z akt archiwum GK ZHP w poszczególnych latach: 1974 – 7, 1977 – 20, 1978 – 68.

²⁴ MH, op. cit., Pismo powizytacyjne z dnia 29 stycznia 1980 roku.

²⁵ Dz. U. 1983 nr 38, poz. 1983. Ustawa o narodowym zasobie archiwalnych i archiwach.

związane z zabezpieczeniem okien. Jankiewicz stwierdza ponadto, że w archiwum stosuje się włączanie akt o różnej proveniencji (np. darów) do zespołu akt GK, co nieprawidłowe jest z punktu widzenia zasad archiwistyki. Podkreśla także, że nie przestrzega się praktyki dołączania w archiwum akt Głównej Kwatery, jako załączników do protokołów posiedzeń ciał kolegialnych. Protokół z ramienia ZHP podpisał Kierownik Wydziału Organizacyjnego hm. Jerzy Szczygielski. Pojawia się też po raz pierwszy pieczęć okrągła mała ZHP²⁶.

Pismo powizytacyjne z kontroli z roku 1983 pochodzi z 11 lipca 1983 roku. Znak sprawy to: II.402-22/83. W jej wyniku zalecane jest m.in. opracowanie przepisów kancelaryjno-archiwalnych podobnych do tych z 1969 roku w porozumieniu z AAN, skompletowanie materiałów organizacyjnych GK, dokonanie czytelnego podziału zasobu na zespoły i jednostki czy też ujednoczenie sposobu sporządzania kart inwentarzowych. Pismo jest opatrzone pieczęcią wpływu GK z dnia 14 lipca 1983 roku, l. dz. 3354²⁷.

Protokoły wizytacji składnicy akt jak i pisma powizytacyjne są z całą pewnością cennym źródłem informacji na temat działalności archiwum zakładowego największej organizacji młodzieżowej, jaką w latach 60., 70. i 80. był Związek Harcerstwa Polskiego. Dzięki nim można prześledzić zmiany zachodzące w tym miejscu poczynając od zasobu aktowego po środki ewidencyjne czy chociażby sam lokal archiwum. Ukazują także jaki był stopień ważności kwestii w nich poruszanych dla władz ZHP. Zważywszy na fakt, że nie zachowała się pełna dokumentacja w zbiorach Muzeum Harcerstwa nie jest możliwe w pełni ukazanie wszystkich procesów odbywających się w archiwum GK ZHP. Można jednakże stwierdzić, że w latach 60. temat przepisów kancelaryjno-archiwalnych oraz archiwum nie był uznawany jako priorytetowy dla władz ZHP, co skutkowało długim oczekiwaniem na poprawę sytuacji. Poczynając od 1969 roku zauważyć można znaczące zmiany, które pozytywnie wpłynęły na funkcjonowanie archiwum, a kontynuowane są do dnia dzisiejszego.

Słowa klucze: lustracje, Archiwum GK ZHP, Muzeum Harcerstwa, Archiwum Akt Nowych, wizytacje

²⁶ MH, op. cit., Protokół wizytacji składnicy akt, brak daty pisma, brak paginacji.

²⁷ MH, op. cit., Pismo powizytacyjne z dnia 11 lipca 1983 roku.